

บทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการในการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง*

THE ROLE OF ECCLESIASTICAL IN SANGHA'S ADMINISTRATION
KHUANKHANUN DISTRICT, PHATTALUNG PROVINCE

พระครูศาสนกิจจาทธ (ชอบ เต็มราม)¹ และ สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร²
Phrakru Sasanakitchathon (Chob Temram)¹, Supreecha Chamnanphutthiphon²

¹⁻²คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

¹⁻²Faculty Of Social Sciences Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding Author's Email: watlanzae@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการกับการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมบทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการกับการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 168 รูป สุ่มแบบมีชั้นตอน รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดกลุ่มเป้าหมาย แบบเจาะจง จำนวน 5 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาโดยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า

1. บทบาทพระสังฆาธิการกับการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และ ด้านการสาธารณูปการ ตามลำดับ

2. แนวทางส่งเสริมบทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการกับการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ประกอบด้วย 1) การพัฒนาภาวะผู้นำของเจ้าคณะพระสังฆาธิการ 2) การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าคณะพระสังฆาธิการ 3) การทำงานร่วมกันในพื้นที่ระหว่างวัด ท้องถิ่น ท้องที่ และประชาชนในการส่งเสริมการสงเคราะห์และการศึกษา และ 4) การปกครองคณะสงฆ์โดยเจ้าคณะพระสังฆาธิการ จะต้องมีการติดตามและประเมินผลโดยพระภิกษุสงฆ์ด้วย ข้อเสนอแนะ เจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะทุกระดับ

* Received 20 August 2025; Revised 15 September 2025; Accepted 20 September 2025

จะต้องมีการจัดแผนพัฒนาพระสังฆาธิการอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการทบทวนบทบาทหน้าที่ของตนเองและเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้มอบหมาย

คำสำคัญ: เจ้าคณะพระสังฆาธิการ, บทบาท, การปกครอง, คณะสงฆ์

Abstract

The objectives of this research article were to study the role of the Sangha Chief in promoting the administration of the Sangha and the guidelines for promoting the role of the Sangha Chief in promoting the administration of the Sangha in Khuan Khanun District, Phatthalung Province. This is mixed method research; The sample group used in the research is 168 people and the key informants are 5 people. The instruments used for data collection were questionnaires and interviews. Statistics used for data analysis included frequency, percentage, mean, and standard deviation, and content analysis was performed descriptively.

The research finding was as follows:

1. The role of the Sangha in promoting the administration of the Sangha in Khuan Khanun District, Phatthalung Province, in all 6 areas, is at the highest level. When considering each area, it is found that the area with the highest average value is the area of educational assistance, followed by the area of administration, religious education, propagation, public assistance, and public utilities, respectively.

2. Guidelines for promoting the role of the Sangha Chief and promoting the administration of the Sangha in Khuan Khanun District, Phatthalung Province, consist of 1) developing the leadership of the Sangha Chief, 2) creating knowledge and understanding about the role of the Sangha Chief, 3) working together in the area between temples, local areas, and the people to promote welfare and education, and 4) the administration of the Sangha by the Sangha Chief must be monitored and evaluated by the monks as well. Recommendations: Provincial ecclesiastical chiefs and ecclesiastical chiefs at all levels must develop a concrete plan for the development of the Sangha in order to review their roles and learn what must be done in accordance with their assigned roles.

Keywords: Sangha chief, Role, Governance, Clergy

บทนำ

“การปกครองคณะสงฆ์” เป็นภารกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือคณะเจ้าปกครองดำเนินการสอดส่องดูแล รักษาความเรียบร้อยดังงามเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์สามเณร และคฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎข้อบังคับระเบียบ โดยพระภิกษุต้องทำหน้าที่ปกครอง นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) เน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขเป็นหลัก (พระมหาพุทธพิชาญ ทองจันทร์, 2565) ซึ่งหน้าที่สำคัญของพระสังฆาธิการ ได้แก่ 1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบคำสั่ง มติประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน 2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดังงามการศาสนศึกษาการศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี 3) ระวังอธิกรณ์วินิจัยการลงนิคหกรรมวินิจัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจัยขึ้นเจ้าคณะตำบล 4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ 5) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาสตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตนและชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย และ 6) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน (พระสุระ สนิทชัย และ รชพล ศรีขาวรส, 2562)

อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีวัด 43 แห่ง พระภิกษุ จำนวน 298 รูป และ สามเณร จำนวน 41 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพัทลุง, 2567) ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีวัดมากเป็นอันดับสองของจังหวัดพัทลุง ดังนั้น พระภิกษุ ที่ทำหน้าที่เป็นพระสังฆาธิการ โดยเฉพาะเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และ รองเจ้าคณะตำบล จะต้องแสดงบทบาทหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไข พ.ศ.2561 เพื่อให้พระภิกษุสามเณร และการบริหารจัดการวัด เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และช่วยกันจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาบทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการกับการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง อันจะช่วยให้ได้ข้อมูลการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทพระสังฆาธิการที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสงฆ์ มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะเป็นตัวจักรสำคัญที่จะนำองค์กรสงฆ์ไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อวงการคณะสงฆ์ และประชาชนทั่วไป เพื่อจะร่วมกันสืบสาน สืบทอด ถิ่นไร่ซึ่งพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการกับการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมบทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการกับการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการปกครองคณะสงฆ์ (Ecclesiastical Governance Theory)

การปกครองคณะสงฆ์เป็นการปกครองตามพระธรรมวินัยคือการปกครองคณะสงฆ์จะยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครองโดยใช้อำนาจรัฐและจารีตเป็นหลักอุดหนุนการปกครองสงฆ์หากมีความไม่เรียบร้อยเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ต้องอาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ไขความไม่เรียบร้อยมหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา 19 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้ อำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุม และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ในปัจจุบันนี้ อาจกล่าวได้ว่า มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ประเภท คือ 1) การปกครอง 2) การศึกษาสงเคราะห์ 3) การสาธารณูปการ 4) การศาสนศึกษา 5) การเผยแผ่ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์

โดย พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส (กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ, 2540) พระภิกษุ ที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นพระสังฆาธิการได้จะต้องมีพรรษา สมควรแก่ตำแหน่ง มีความรู้ความสามารถ ประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย สุขภาพร่างกายแข็งแรง และ ไม่เคยถูกลงโทษมาก่อน บทบาทของพระสังฆาธิการในสังคมตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทในสังคมเกือบทุกด้านเพราะวิถีชีวิตของสังคมไทยนั้น ไม่เคยห่างไกลพระพุทธศาสนา บทบาทของพระสังฆาธิการซึ่งสอดคล้องกับกิจการคณะสงฆ์ พระเทพเวที (ประยูรธัญญ์โต), (2534) กล่าวว่า พระสังฆาธิการ ผู้มีหน้าที่บริหารปกครองวัดและอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนและชุมชนมากที่สุดโดยเฉพาะการจัดกิจกรรมของวัดในการให้บริการแก่ชุมชนด้านศาสนาและวัฒนธรรม รวมไปถึงกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน

นอกจากนี้ยังได้ศึกษางานวิจัยของ พระมหาพุทธพิชาญ ทองจันทร์ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงเป็นภาระหน้าที่โดยตรงของพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญต่อพระ ศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นที่ความเรียบร้อยดีงามของประเทศชาติเกิดได้จากความสำเร็จของการบริหารจัดการ ของแต่ละชุมชน ฉะนั้น ความเรียบร้อยดีงามของพระสงฆ์ก็เกิดได้จากความสำเร็จของการ บริหารจัดการกิจการ คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในแต่ละระดับชั้นนั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ จะศึกษาถึงขอบข่ายของการ บริหารงานนี้ ซึ่งหมายถึงงานทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสา ธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ ในขณะที่การศึกษาของ พงษ์เสฐียร เหลือง อดกต และ คณะ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า ระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรีอยู่ในระดับดีมาก โดยเฉพาะด้านการปกครอง

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mix Methodology Research) ระหว่างการ วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมี แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept-interview) โดยผู้วิจัยได้ ทำการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระภิกษุใน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง จำนวน 298 รูป จาก 43 วัด (สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัด พัทลุง, 2567) และกำหนดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 168 รูป โดยใช้สูตรคำนวณของเครจซี่และ มอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) โดยผู้วิจัยได้กำหนดสุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) ในอำเภอ ควนขนุน ประกอบด้วย 12 ตำบล ผู้วิจัยเขียนชื่อตำบลทั้ง 12 ตำบลลงในกล่อง แล้วหยิบ ออกมาจำนวน 8 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลควนขนุน ตำบลนาขยาย ตำบลดอนทราย ตำบล ชะมวง ตำบลพนมวังค์ ตำบลแพรกหา ตำบลพนางตุง และ ตำบลทะเลน้อย หลังจากนั้น กำหนดกลุ่มตัวอย่างตำบลละ 18 รูปและสุ่มอย่างง่าย

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) กำหนดกลุ่มเป้าหมาย โดยการกำหนดแบบเจาะจง ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพัทลุง จำนวน 5 รูป/คน

วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ พระภิกษุที่อยู่ประจำวัดในอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง แล้วนำรายชื่อจากวัดในพื้นที่อำเภอควนขนุน และกำหนดทุกคนเป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย 1) ตำบลนาขยาด 15 รูป 2) ตำบลแพรกหา 8 รูป 3) วัดในตำบลพนมวังค์ 23 รูป 4) ตำบลมะกอกเหนือ 38 รูป 5) ตำบลชะมวง 12 รูป 6) ตำบลปันแต 12 รูป 7) ตำบลทะเลน้อย 18 รูป 8) ตำบลควนขนุน 6 รูป 9) ตำบลดอนทราย 3 รูป 10) ตำบลโตนดด้วน 10 รูป 11) ตำบลพนาสูง 15 รูป และ 12) ตำบลแหลมโตนด 8 รูป

การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดแบบเจาะจง ซึ่งประกอบด้วย 1) พระปริยัติวิโรตม (พิชิต พิชิต ป.ธ.7). เจ้าคณะจังหวัดพัทลุง 2) พระมหาเชยศักดิ์ สุนทรธมโม ป.ธ.7 รองเจ้าคณะจังหวัดพัทลุง 3) พระมหาบุญฤกษ์ จิตปัญโญ ป.ธ.9 เจ้าคณะอำเภอป่าพยอม 4) พระปลัดชัยมงคล จิตธมโม. เจ้าคณะตำบลนาขยาด และ 5) นางจันทนา สุวรรณศิลป์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพัทลุง

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้ได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีลักษณะขั้นตอนการสร้าง และการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ตามรายละเอียดต่อไปนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสอบถาม (Questionnaires) มีลักษณะคำถามแบบปลายปิดและปลายเปิดแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม และตรวจสอบเครื่องมือโดยการนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ราย ประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ศรีทรัพย์ พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร, ดร. และ นางจันทนา สุวรรณศิลป์ มาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์ (Index of item objective congruence หรือ IOC) (สงศรี ชมภูวงศ์, 2554) มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.66 – 1.00 จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับพระในเขตอำเภอป่าพยอม จังหวัดพัทลุง ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (สงศรี ชมภูวงศ์, 2554) ได้ค่าเท่ากับ 0.978 และนำเครื่องมือที่สมบูรณ์แล้วไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้แนวคำถามสำหรับแนวทางส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ โดยคำถามสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึกถูกพัฒนาขึ้นโดยผู้วิจัย ประกอบด้วย 3 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตอนที่ 2

แนวทางส่งเสริมบทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการกับการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ และ
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ

1) ขอรับหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราชโคกราช เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าคณะอำเภอควนขนุน 2) แจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง 3) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ 4) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลผ่านโปรแกรมสำเร็จรูป

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยนัดหมายวัน เวลา และสถานที่กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และเดินทางไปเก็บข้อมูลตามวัน เวลา และสถานที่ที่ได้นัดหมายไว้ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยตนเอง โดยขออนุญาตบันทึกภาพและบันทึกเสียงระหว่างการสัมภาษณ์ด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ โดย 1) ใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ และความถี่ วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล 2) ใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์ระดับบทบาทของพระสังฆาธิการกับการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ โดยนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย และการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการในการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง” นั้น พอสรุปได้ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ส่วนใหญ่ มีอายุ 41-50 ปี จำนวน 58 รูป คิดเป็นร้อยละ 34.52 มีพรรษา 11 พรรษา ขึ้นไป จำนวน 97 รูป คิดเป็นร้อยละ 57.74 มีวุฒิการศึกษาทางธรรมนักรธรรมชั้นเอก จำนวน 96 รูป คิดเป็นร้อยละ 57.14 และมีวุฒิการศึกษาสายสามัญปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 99 รูป คิดเป็นร้อยละ 58.93

2) บทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการในการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ โดยรวมทุกด้าน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.61, S.D. = 0.48) อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับ พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.64, S.D. = 0.47) รองลงมาคือ ด้านการปกครอง ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 4.63, S.D. = 0.45) ด้านการศาสน

ศึกษา ค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 4.61$, S.D. = 0.48) ด้านการเผยแพร่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 4.60$, S.D. = 0.48) ด้านการสาธารณะสงเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 4.59$, S.D. = 0.49) และ ด้านการสาธารณูปการ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x} = 4.57$, S.D. = 0.48) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) บทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ในการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยรวมทุกด้าน

(N = 168)

ข้อ	บทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการในการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	ด้านการปกครอง	4.63	0.45	มากที่สุด
2.	ด้านการศึกษา	4.61	0.48	มากที่สุด
3.	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	4.64	0.47	มากที่สุด
4.	ด้านการเผยแพร่	4.60	0.48	มากที่สุด
5.	ด้านการสาธารณูปการ	4.57	0.48	มากที่สุด
6.	ด้านการสาธารณะสงเคราะห์	4.59	0.49	มากที่สุด
โดยรวม		4.61	0.48	มากที่สุด

3) ผลการรวบรวมแนวทางส่งเสริมบทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการกับการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ประกอบด้วย

ด้านการปกครอง พบว่า เจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องเป็นผู้นำการจัดทำระเบียบปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบุคลากรของคณะสงฆ์ วางระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ ในการอยู่ร่วมกันตามพระธรรมวินัยโดยสามัคคีธรรม และการปกครองตนครองคนครองงาน ด้วยความยุติธรรมไม่มีอคติยึดหลักพระธรรมวินัยกฎเกณฑ์กติกากที่เป็นธรรมมุ่งประโยชน์ให้เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์เป็นหลักด้วยความเป็นธรรมและส่งเสริมให้คณะสงฆ์ให้ผู้ที่บังคับบัญชาได้เรียนรู้งานก่อนแล้วจึงนำไปสอนงานผู้อื่น จัดสวัสดิการมีอบรมพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในคณะสงฆ์ ให้แก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในคณะสงฆ์ มีการประชุมคณะสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ มีการวางแผนการดำเนินงานและโครงการพัฒนางานคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง

ด้านการศึกษา พบว่า เจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องเป็นผู้นำสร้างแรงจูงใจแก่บุคลากรมีการจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณร หรือการสนับสนุนส่งเสริมให้พระภิกษุรวมทั้งการส่งเสริมให้ภิกษุสงฆ์สามเณรได้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการต่าง ๆ ทุกวิธี มีการส่งเสริมการศึกษาอย่างเป็นระบบแบบแผนทั่วถึงเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนทั้งด้านคนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษาโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขความเจริญต่อไปได้

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ต้องกำหนดแนวทางการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ และส่งเสริมพัฒนาบุคลากรสงฆ์ให้มีความสามารถอบรมสั่งสอนให้แก่บุคคลเหล่านั้นได้มีความรู้อย่างเหมาะสม ตลอดจนให้ที่อยู่อาศัย อาหาร รวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจได้อย่างประเสริฐ และบริสุทธิ์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

ด้านการเผยแผ่ พบว่า เจ้าคณะพระสังฆาธิการ มุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยวิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ศาสนาธรรมในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่ การเทศนาธรรมปาฐกถาธรรมอภิปรายธรรมสนทนาธรรมในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน เผยแผ่เชิงรุกทันเหตุการณ์และมองการณ์ไกล การสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมโดยการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์สื่อออนไลน์ ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสนองตอบกับทุกกลุ่มอย่างทันกับยุคสมัย

ด้านการศึกษาอุปการ พบว่า เจ้าคณะพระสังฆาธิการ เป็นผู้บริหารงานด้านสาธารณูปการของคณะสงฆ์ ก็เพื่อบำรุงรักษาวัดให้เป็นที่ย่อมนวประโยชน์แก่ประชาชน เป็นการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานภายในวัดให้เรียบร้อย ดึงงาม และใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า มีการนำในการบูรณะและพัฒนาวัดให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าแห่งวัด และพระพุทธศาสนา และมีความประหยัด โดยความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลสามารถมองสภาพเหตุการณ์ออก และจะวางแผนเตรียมรับหรือรุกในการก่อสร้างบูรณะดูแลรักษาสาธารณูปการความเป็นผู้ชำนาญในงานรู้จักวิธีการต่าง ๆ ไม่บกพร่องในหน้าที่งานสาธารณูปการที่ตนได้รับผิดชอบ

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า เจ้าคณะพระสังฆาธิการ เป็นผู้ดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การเป็นผู้นำในการบูรณะและพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางแห่งการสงเคราะห์เป็นผู้นำในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางศูนย์รวมแห่งความศรัทธาของผู้แสวงบุญสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณรการสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างหอสมุดโรงเรียน เป็นต้น การศึกษาสงเคราะห์นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นตลอดจนเอื้ออำนวยในสิ่งต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ให้แก่ชุมชนตลอดจนหน่วยงานของรัฐ

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการกับการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง” ผู้วิจัยได้นำผลที่พบจากการวิจัยมาอภิปรายเชื่อมโยงทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่อไปนี้

1) จากผลการศึกษา พบว่า บทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการในการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และ เจ้าคณะตำบล มีการกำกับให้พระสังฆาธิการ ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับแต่งตั้งและเป็นไปตามกฎหมายของคณะสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาอาคม อตถเมธี และ พระมหาจักรพล สิริธโร (2564) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย อยู่ในระดับมาก

2) จากการศึกษา แนวทางการส่งเสริมบทบาทเจ้าคณะพระสังฆาธิการกับการส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง พบว่า เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ต้องเข้าใจบทบาทของตนเองอย่างท่องแท้ เพราะบทบาท เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคม บทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการเป้าประสงค์ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้น ๆ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ว่าบทบาท คือ สิทธิ หน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง ในขณะที่ พระเทพรัตนสุธี(สมศักดิ์โชติดิษฐ์โร (2553) ได้อธิบายว่า บทบาทในการปกครองคณะสงฆ์ระดับภาค อาจจะมีเวลาในการดูแลการปกครองคณะสงฆ์ได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค รวมทั้งอาจทำให้ขาดการวางแผนพัฒนาศาสนวัตถุ และศาสนบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท ดังนี้ “บทบาท” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่าการทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครูหรืออีกนัยหนึ่งก็คือการแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่และทฤษฎีบทบาทเมอร์ตัน (Merton’s role theory) ได้กล่าวว่า บุคคลแต่ละคนจะต้องมีตำแหน่งและบทบาทควบคู่กันไปซึ่งไม่เหมือนกัน บทบาทจะมีมาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะของสังคมที่เขาสังกัดอยู่ ตลอดจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้นส่วนทฤษฎีบทบาทของกู๊ด (Good’s role theory) กล่าวว่าไว้ว่าบทบาท คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคลและบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้น ๆ และทฤษฎีบทบาทของกัสกิน (Guskin’s role theory) ได้กล่าว พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคน คือ ผลที่ได้จาก ตำแหน่งทางสังคมของเขานั้นเอง และทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับบทตำแหน่งต่าง ๆ ควรปฏิบัติอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูกิตติญาณวิจิษฐ์ (จักรกฤษณ์ กิตติญาณ) และ พระมหาถาวร ขนติวิโช (2567) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระเลขานุการเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ในฐานะผู้ขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า พระสังฆาธิการ จะต้องมีความรู้ในเบื้องต้นไม่ว่าจะเป็นความรู้ในเรื่องของพระปริตติธรรม ทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลี รวมถึงอุดมศึกษาและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (พ.ร.บ) หรือกฎหมาย และมีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ที่จำเป็นจะต้องประสานงานให้ความรู้หรือเป็นผู้นำในการทำงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานพิธีการ การจัดสรรงบประมาณ การทำบัญชี การพิจารณาข้อพิพาทหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้บังคับบัญชา มีทัศนคติ กล่าวคือ มีอุดมการณ์ทำเพื่อพระพุทธศาสนาโดยเน้นในเรื่องของการจะพัฒนาคณะสงฆ์และ 3. ทำหน้าที่จัดการงานสารบรรณเป็นการบันทึกการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านไว้เพื่อวัดและประเมินการทำงานของพระสังฆาธิการตามลำดับขั้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ถือว่าเป็นพระปกครอง มีบทบาทและหน้าที่ตามที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กำหนดไว้ซึ่งต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่ในขณะเดียวกันในยุคปัจจุบันสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และความก้าวหน้าต่าง ๆ ดังนั้น พระปกครองจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการปกครองให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง แต่ยังคงยึดถือและปฏิบัติตามกฎระเบียบของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะด้านการสาธารณูปการ ซึ่งถือว่ายังเป็นบทบาทหน้าที่ที่ยังไม่สมบูรณ์มากนัก

ข้อเสนอแนะ ประกอบด้วย 1) เจ้าคณะจังหวัด ซึ่งถือว่าเป็นผู้บริหารสูงสุดของคณะสงฆ์ในจังหวัด ต้องมีการติดตามและประเมินผลการทำหน้าที่ของพระสังฆาธิการ โดยเฉพาะด้านการสาธารณูปการ 2) เจ้าคณะพระสังฆาธิการของอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ต้องมีการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรหรือพระภิกษุสงฆ์ในการปกครองให้มีการศึกษาโดยเฉพาะทางธรรมให้สูงมากขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป และ 3) เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ของอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

พระครูกิตติญาณวิจักษ์ (จักรกฤษณ์ กิตติญาณโณ) และ พระมหาถาวร ขนติวิโช. (2567).

บทบาทพระเลขานุการเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ในฐานะผู้ขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 7(3), 172-184.

พระมหาพุทธพิชาญ ทองจันทร์. (2565). บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์. วารสารพุทธมรรค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 7(1), 311-323.

พระมหาอาคม อตถเมธี และ พระมหาจักรพล สิริธโร. (2564). บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ, 1(3), 17-25.

- พระสุระ สนิทชัย และ รชพล ศรีขาวรส. (2562). บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 6 ประจำปี พ.ศ.2562 “สังคมผู้สูงวัย: โอกาสและความท้าทายของอุดมศึกษา”
- พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร). (2553). บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองจังหวัดปทุมธานี. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2563). ประไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหามกุฏราชวิทยาลัย. นครปฐม : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สงศรี ชมวงษ์. (2554). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัดพัทลุง. (2567). ข้อมูลพระภิกษุ สามเณร. ในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดพัทลุง. เรียกใช้เมื่อ 7 กรกฎาคม 2568 จาก <https://plg.onab.go.th/th/content/page/index/id/43650>
- Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. (1970) Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(1), 607-610.